

І. С. Диченко

Колекція

КОЛЕКЦІЯ (від лат. *collectio* – збирання) – систематизоване, упорядковане збирання найрізноманітніших однорідних предметів, що має широкий діапазон наукової, історичної, художньої, літературної, матеріальної цінності. В основі колекціонування – пізнання, реалізація певного спектра інтересів. Колекціонування набуло розвитку в добу [Відродження](#). Виділяють наук., навч., аматор. колекціонування. К. систематизують за певним принципом. У музей. практиці К. називають частину збирання, виокремлену за тематикою, хронологією, стилістикою, типологією тощо. Предметами К. можуть бути найрізноманітніші артефакти: рукописи, книжки (див. [Бібліофільство](#)), монети (див. *Нумізматика*), паперові гроші (див. [Боністика](#)), етикетки, пошт. марки, конверти, листівки (див. *Філокартія*), рослини (див. [Гербарій](#)), мінерали, медалі, значки (див. *Фалеристика*), мист. твори, ювелірні вироби, годинники, гудзики, краватки, праски, посуд, зразки нар. етногр. і театр. одягу, твори реліг., ритуал. призначення, археол. пам'ятки, автомобілі, літаки, яхти тощо. Особливо виділяються К. творів культури та мистецтва, зокрема живопису, графіки, скульптури, порцеляни. Такі К. мають художню, духовну і матеріал. цінність, яку визначають мистецтвознавці-експерти, музейні фахівці, аукціони. Збирання, створене конкрет. людиною, групою осіб або родиною, – цілісна, неподіл. константа, що складається з багатьох предметів (пам'яток). К. є наслідком колекціонування – цілеспрямов. актив. дослідн. діяльності. К. має виразно окреслений гуманітар. характер, оскільки переважна їх більшість відкрита для науковців та широкого загалу, є результатом копітких пошуків, вивчення, атрибутування, реставрації, консервації, систематизування, зберігання, публікації (цим К. принципово відрізняється від стихій. збирання). К. належить конкрет. власнику або його родині, спадкоємцям. Іноді вартісні К. передають на тимчасове чи постійне держ. зберігання. Рідкісні або цінні експонати потребують спец. умов захисту і зберігання, що забезпечують музеї, банки та ін.

Україна має вікові традиції колекціонування, імена колекціонерів закарбовані в історії нац. культури. Відомо, що Ярослав Мудрий збирав рукописні книжки та ікони, створ. монахом Києво-Печер. Свято-Успен. лаври Аліпієм. Колекціонування ікон від кін. 19 ст. мало спорадич. характер і зосереджувалося переважно на творах пізнішого часу, оскільки їх вважали пам'ятками вищої мист. вартості. Колекціонування у країні поширювалося у

19–20 ст. Київ стрімко став культур. столицею з розвиненою системою музеїв. Серед гол. меценатів-колекціонерів – родини Терещенків і Ханенків. Їхні унікал. приватні К. стали основами Київ. музею рос. мистецтва і Музею мистецтв ім. Б. та В. Ханенків (Київ). У К. родини Терещенків – твори М. Врубеля (зокрема «Дівчинка на тлі персидського килима»; ескізи розписів Володимир. собору у Києві), М. Ге, І. Шишкіна, І. Рєпіна, В. Васнецова та ін. У Музеї мистецтв ім. Б. та В. Ханенків зберігаються твори італ. ренесансу, «Інфанта Маргарита» Д. Веласкеса, «Натюрморт із млинком» Ф. Сурбарана, «Похорон монаха» А. Маньяско, візант. ікони, предмети античності, італ. середньовіч. фаянс тощо. У Київ. музеї рос. мистецтва 1958 проведено масштабну виставку творів рос. художників 2-ї пол. 19 – поч. 20 ст. Експонати надали 50 колекціонерів, зокрема І. Ангеницький, Л. Єрусалимський, Б. Маньковський, В. Слонімска, В. Собко, Д. Стражеско, Г. Юра. Серед представлених авторів – І. Айвазовський, О. Бенуа, І. Білібін, К. Богаєвський, В. Борисов-Мусатов, В. Верещагін, С. Виноградов, О. Головін, Б. Григор'єв, С. Жуковський, К. Коровін, Б. Кустодієв, Є. Лансере, І. Левітан, В. Маковський, П. Малявін, М. Нестеров, В. Полєнов, М. Рєрїх, А. Рябушкін, М. Сапунов, М. Сар'ян, З. Серебрякова, В. Сєров, К. Сомов, С. Судейкін, Л. Туржанський. До 1960-х рр. сформувалася К. із кращих творів К. Коровіна, передано полотна О. Бенуа, Б. Кустодієва, М. Рєрїха, С. Шишка, Т. Яблонської та ін. Лікар Д. Сигалов заповів музею власну К. (бл. 400 полотен рос. художників кін. 19 – 1-ї третини 20 ст.); серед шедеврів – «Шипшина» М. Врубеля, «Автопортрет» та «Оголена» З. Серебрякової, твори К. Петрова-Водкіна, О. Бенуа, К. Богаєвського, К. Коровіна, С. Судейкіна. О. Тульчинський почав збирати свою К. із творів А. Маневича («Симфонія весни»), К. Коровіна («Троянди на тлі затоки», подарував Київ. музею рос. мистецтва), Б. Кустодієва, М. Рєрїха, О. Бенуа, Т. Яблонської, С. Шишка. На поч. 20 ст. колекціонер із Херсонщини [Я. Бутович](#) володів унікал. К. картин, акварелей, малюнків (понад 2 тис.) із зображенням коней, що стало основою Музею конярства Моск. с.-г. академії. На основі К. укр. іконопису 14–16 ст. митрополит і меценат *Андрей Шептицький* 1905 заклав Церков. музей (від 1913 – Нац. музей у Львові, понад 4 тис. од. зберігання), якому [О. Бачинська](#) 1926 передала понад 1350 паспортизов. узорів та значну кількість зразків нар. одягу (найповніше у її К. представлено вишивки з Галичини та Буковини кін. 19 – перших десятиріч 20 ст.). В Одесі приватне колекціонування пов'язано з рухом шістдесятників. Набули популярності напівлегал. «квартирні» виставки, організаторами яких були В. Асрієв, згодом Ф. Кохріхт (одес. школа нонконформістів, зокрема Л. Ястреб, В. Маринюк, В. Басанець). А. Димчук зібрав К. модерністів (Л. Ястреб, Ю. Єгоров, В. Хрущ, Ю. Коваленко, О. Ройтбурт та ін.). С. Верник захопився андеґраундом (В. Хрущ, В. Стрельников та ін.). У К. краєзнавця С. Лущика – твори М. Жука, К. Богаєвського, З. Серебрякової та ін. Фундам. К. творів одес. художників – у киянина В. Головлєова; серед майстрів – О. Ацманчук («Дикий мед»), Г. Павлюк («Ранок»), Ю. Коваленко («Сон», «М. Гоголь у дорозі») та ін. Шедевром К. україніки, яку зібрали Т. та Ю. Максим'юки, є панно «Чорне та біле» М. Жука.

У формуванні наук. колекціонування провідна роль належить музеям, більшість із них створ. на основі приват. К., зокрема Дніпроп. істор. музей ім. Д. Яворницького, Черніг. істор. музей ім. В. Тарновського, Бердян. ХМ ім. І. Бродського (Запоріз. обл.), Конотоп. краєзн. музей ім. О. Лазаревського (Сум. обл.), Севастоп. ХМ ім. М. Крошицького, Іллічів. музей образотвор. мистецтв ім. О. Білого (Одес. обл.; подарував зразки рос. та укр. порцеляни). В Одесі 1989 відкрито перший у колиш. СРСР Муніцип. музей приват. К. ім. О. Блещунова, де представлено широкий пошук. діапазон у межах України та за кордоном, що відображає матеріал. і духовні фрагменти життя народів Сходу та Заходу, України; К. не розподілено між профіл. музеями, а збережено цілісно. У Нац. музеї історії України (Київ) зберігається К. графіки 18–19 ст. із зібрання [П. Потоцького](#). На основі К. укр. нар. мистецтва, влас. творів [І. Гончара](#), українозн. б-ки створ. Нац. центр нар. культури «Музей І. Гончара» (Київ). К. укр. художника, мистецтвознавця і педагога [Є. Сагайдачного](#) – у фонді Косів. музею нар. мистецтва та побуту Гуцульщини. У зібранні [А. В'юника](#) – бл. 30 тис., у Я. Бердичевського – бл. 20 тис. екслібрисів. У зібранні [В. Вітрука](#) – бл. 8 тис. екслібрисів; понад 20 тис. творів станк. графіки львів. і київ. художників; живопис В. Кричевського, О. Куриласа, В. Манастирського, І. Труша, О. Новаківського, М. Самокиша, О. Сорохтея, К. Устияновича; вироби з дерева, шкіри, худож. металів, тканина, жін. прикраси, кераміка тощо. Деякі твори з його К. зберігаються у МХП (Львів), Нац. музеї Т. Шевченка (Київ). Найбільшою К. шевченкіани володів В. Тарновський (758 експонатів, з них – 34 рукописи два альбоми з малюнками та записами поета, 324 його картини й малюнки), яку 1897 передав Черніг. земству, у 1930 і рр. шевченкіана налічувала 516 рукописів і маляр. творів, ілюстрації, архівні матеріали (зараз у Черніг. істор. музеї ім. В. Тарновського). Оригін. мист. твори й рукописи Т. Шевченка зберігалися у Є. Рейтерна, М. Костомарова, П. Шлейфера, Г. Вашкевича, М. Лазаревського, В. Кочубея, М. Закревської, М. Садовського та ін. Саме колекціонування врятувало шевченків. матеріали від розкрадання й нищення. Виявленням рукопис. і маляр. спадщини поета у приват. К. займався Ін т Т. Шевченка. Колекціонери і нині збирають видання поета та матеріали про нього (Ю. Меженко та ін.), листівки (М. Забочень, В. Яцюк), марки (Б. Джавала, Л. Пиріг), ювіл. значки, медалі, екслібриси, плакати (А. В'юник, П. Нестеренко, В. Яцюк) з метою увічнення пам'яті Т. Шевченка.

Одну з найбагатших в Україні К. ікон на склі, пам'яток нар. культури зібрав [І. Гречко](#). Зібрання [Д. Гнатюка](#) орієнтоване на класичне укр. мистецтво (творчість С. Васильківського, І. Труша та ін.). [Ю. Івакін](#) зібрав К. укр. та рос. авангард. живопису поч. 20 ст. (твори Ю. Аненкова, І. Машкова, Р. Фалька, О. Волкова, Б. Григор'єва та ін.). У зібранні [І. Диченка](#) укр. авангард представлений унікал. творами К. Малевича, О. Богомазова, В. Пальмова, Л. Лозовського, В. Єрмилова, О. Павленко, О. Тишлера, В. Меллера, А. Петрицького, О. Хвостенка-Хвостова та ін. У Кіровограді в краєзн. музеї та Наук. б-ці ім. Д. Чижевського зберігається зібрання [О. Ільїна](#) (пам'ятки археології, ікони, живопис, скульптура, графіка,

вироби зі срібла, порцеляни, предмети побуту, техніки). У зібранні [П. Корпанюка](#) – гуцул. різьблені скрині та столи поч. 18 ст. – 1930-х рр., 600 гуцул. листівок кін. 19 – поч. 20 ст. У зібранні *О. Фельдмана* – образотворча юдаїка, декор.-ужитк. мистецтво Сходу. Значну К. домаш. ікон зібрала [О. Богомолець](#). В обл. центрах України чимало коштов. приват. К. Напр., колекціонер із Луцька Л. Гіттік зібрав твори О. Саврасова, І. Левітана, І. Рєпіна, К. Коровіна, Р. Фалька, П. Кончаловського. У фондах музею «Духовні скарби України», відкритого 2003 у Києві коштом мецената й колекціонера І. Пономарчука, – бл. 400 раритетів укр. іконопис. малярства. При НТШ у Львові 2003 засн. Інститут колекціонерства укр. мист. пам'яток (дир. – І. Завалій); серед співроб. – Т. і Р. Лозинські, *О. Романів-Тріска*, *Л. Яремчук*, *Р. Петрук*, Я. Лемик; учасники проектів – [Е. Димшиць](#), А. Цибко, О. Молодий, І. Гринів, М. Білоусов та ін. Інститут видав альбоми «Українські колекціонери. Іван Гречко» (2006), «Народна ікона на склі», «Гуцульські та покутські свічники-трійці» (обидва – 2008), «Дерев'яна скульптура Галичини XVII–XIX ст.» (2010), «Гуцульські художні вироби з металу кін. XVIII – поч. XX століть» (2011), «Анатоль Петрицький. Театральні строї та декорації» (усі – Львів), «Мальована кераміка Косова і Пістиня XIX – поч. XX століть», «Царські врата українських іконостасів» (усі – 2012), «Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров'я» (2013; усі – Львів; Київ) та ін. Колекціонування – популяр. вид інвестицій. В Україні воно є модною справою серед олігархів та політиків, що засвідчує рівень їхніх статків. За оцінками експертів, в Україні є бл. 40 приват. зібрань творів образотвор. мистецтва, вартість яких оцінено у мільйони дол. США. З огляду на проблеми збереження деякі власники неохоче виставляють К., тому їх описано й атрибутовано досить слабо; саме у приват. К. зосереджено й найбільше підробок. Укр. мистецтво представлено також у зарубіж. К., де переважає авангард 20 ст.; серед персоналій – В. Єрмилов, О. Богомазов. Відомі зібрання Н. Курнікової, В. Дудакова, С. Григор'янца, Ж. Маркаде, А. Накова, М. Левра та ін. У зібранні К. Григоришина відчут. укр. профіль (твори В. Чекригіна, В. Єрмилова, О. Богомазова). Унікальність зібрання В. Семчишина – у поєднанні шедеврів митців італ. Відродження, європ. класиків 16–18 ст. із творами укр. художників-емігрантів у знач. кількості (О. Архипенко, В. Хмелюк, О. Грищенко та ін.). [А. Вирста](#) придбав і популяризував першорядні твори О. Грищенка, В. Хмелюка, О. Архипенка, М. Андрієнка-Нечитайла. Ю. Максимчук збирав марки; уклав каталоги з філателії, зокрема «Каталог українських недержавних марок» (Ульм, 1950), «Бібліографічний показник української філателії, гербових марок і банкнотів» (1958; 1965), «Каталог чужинних марок з українською тематикою» (1962; усі – Чикаго). У США С. Максим'юк колекціонував укр. платівки. У його колекції – понад 500 стрічок на катушках і касетах із записами укр. концертів, конф., інтерв'ю з поетами, істориками, літераторами, із заявами визнач. українців та чужинців про Україну. Старовинні платівки збирав також киянин С. Оголівець. Унікал. фалерист. К. періоду визв. змагань українців, зброї та одностроїв (вважається однією з найбільших у світі) передав Ю. Л. Сас-Подлуський Укр. нац. музею у Чикаго, де відкрито постійно діючі експозиції «Україна – козацька держава» та «Збройна боротьба

за незалежність України». В основі його зібрання – відзнаки УСС (належала його родичеві, підхорунжому УСС М. Талпашеві). 1963 експозицію «Народи у бою проти комунізму» (представлено укр. нагороди, шапкові відзнаки та кокарди, відзнаки укр. комбатант. організацій) відзначено великою золотою медаллю. Ю. Л. Сас-Подлуський у циклі статей англ. мовою для амер. ж. «The medal collector» уперше подав вичерпну інформацію про нагороди, описав найважливіші події визв. боротьби. Дж. Баттервік колекціонує графіку та живопис О. Богомазова. М. Лобанов-Ростовський збагатив свою унікал. К. сценографії творами художників театру школи О. Екстер – В. Меллера, А. Петрицького, О. Хвостенка-Хвостова, П. Челіщева та ін. Куратор виставок і колекціонер карт з укр. землями [Б. Кордан](#) збирає також зразки канад. мистецтва. Член укр. громади м. Едмонтон (Канада) *О. Талпаш* та Х. і Л. Дмитруки 2013 подарували Альберт. університету власні колекції карт Сх. і Центр. Європи 17–18 ст.

Рекомендована література

1. Сластион О. Ю. К Шевченковской коллекции // КС. 1899. № 9;
2. Коциевский А. О коллекциях и коллекционерах: Одес. собиратели и антиквары. О., 1995;
3. Ковалинский В. Меценаты Киева. К., 1998;
4. Бабаева Э. А. Наши коллекционеры. Поиски и находки. К., 2000;
5. Ukraine under Western Eyes: The Bohdan and Neonila Krawciw Ucrainica Map Collection. Cambridge, 2009;
6. Сауленко Л. Ее сиятельство коллекция, его величество музей. О., 2012;
7. Тарас Шевченко. Мозаїка цілості: Каталог виставки шевченкіани зі збірки В. Яцюка. К., 2012;
8. Панькова С. Київські приватні книгозбірні М. Грушевського: історії та долі // ПУ. 2013. № 10;
9. Гелитович М. Роль митрополита Андрея Шептицького у збереженні українського іконопису // Там само. № 12;
10. Завалій І. Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при Науковому товаристві ім. Шевченка // Вісн. НТШ. 2013. Ч. 50.

Бібліографічний опис:

Колекція / І. С. Диченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-5529>

